Daržų Street

In 2014, four areas (a total of 70 m^2) were excavated and 800 m^2 monitored on Daržų street in Klaipėda. At a depth of 1.2 –1.3 m, the remains of a 17th-century fence were found in area 1 (Fig. 1). The remains of cultural layers from the mid-17th – first part of the 18th century were found in the NW and SE parts of Daržų Street. 612 artefacts, including pottery, tiles, a fragment of a bone knife (Fig. 2), and a brass book fitting (Fig. 3) were found during the excavation.

Rokas Kraniauskas

Buvęs Pelenyno priemiestis

2014 m. spalio mėnesį žvalgomieji tyrimai Klaipėdos mieste, bevardžiame žvyrkelyje (buvusi Pakalnės gatvė kairiajame Danės upės krante, tarp „Jono kalnelio“ ir Gluosnių skersgatvio buvo atliekami UAB „VVARF“ užsakymu. Ši vieta patenka į 3 nekilnojamo kultūros paveldo vertybių teritorijas: tai Klaipėdos senojo miesto vieta su priemiesčiais (UK 27077), Klaipėdos senamiestis (UK 16075) bei Bastionų kompleksas (UK 10457) (1 pav). Šioje teritorijoje planuojama sutvarkyti aplinką, įrengti asfaltuotą dviračių ir pėsčiųjų taką.

Tyrimų vieta yra buvusiame Klaipėdos priemiestyje, vadinamame Pelenynu (vokiškai *Aschhof*), kuris pradėjo vystytis XVIII a. II pusėje. 1771 m. čia pastatytas potašo fabrikas (Tatoris J., *Senoji Klaipėda: urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, V., 1994, p. 51). Potašas – kalio karbonatas, gaunamas iš pelenų (iš čia kilęs ir priemiesčio pavadinimas), tuo metu plačiai naudotas stiklo gamyboje. Pelenai buvo gabenami laivais iš LDK ir Lenkijos karalystės. Ties Dangės upe, archeologinių tyrimų

1 pav. 2014 m. žvalgomųjų tyrimų teritorijoje nuo „Jono kalnelio“ iki Gluosnių skersgatvio situacijos planas. R. Kraniausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2014 evaluation from Jonas Hill to Gluosnių Alley in Klaipėda.

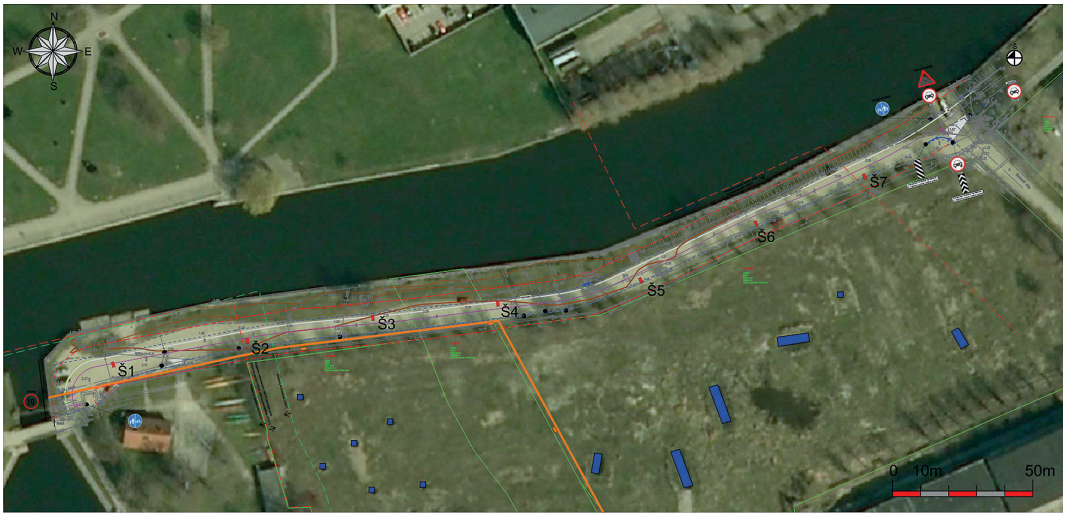

– 2008 m. – 2010 m. – 2014 m.

vietoje, tikėtina, buvęs uostelis, kuriame buvo iškraunami pelenai. 1784 m. Klaipėdos plane čia vaizduojamas pastatas, galbūt uosto sandėlis. Šio pastato pamatus aptiko R. Nabažaitė, 2010 m. žvalgydama elektros kabelio tranšėją (*ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 343). Priemiestis išliko industrinės paskirties iki XIX a. vidurio, čia įsikūrė dar keletas Dangės uosto sandėlių, o sklypai priklausė pirkliams. Po 1854 m. gaisro, nusiaubusio Klaipėdą, Pelenynas sunyko.

Žvalgomųjų tyrimų vietos aplinkoje anksčiau archeologiniai tyrimai vykdyti 2 kartus. 2008 m. M. Brazauskas į P esančiuose sklypuose Bastionų g. 8, Gluosnių g. 1 ir 11 atliko žvalgomuosius tyrimus 4,7 ha plote. 22 šurfais ir 11 perkasomis buvo ištirtas 448 m^2 plotas. Aptikti XVII–XVIII a. kultūriniai sluoksniai, sietini su buvusiais Baltikalnio ir Malūno kalvos priemiesčiais. Tyrėjas konstatavo, kad kultūriniai sluoksniai išlikę dėl niveliacinio molio sluoksnio arčiau gynybinio miesto griovio, o upės ir Gluosnių gatvės link yra suardyti dėl XIX–XX a. čia vystytos pramoninės veiklos (*ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 340–341).

2010 m. R. Nabažaitė atliko žvalgomuosius tyrimus ir žvalgymus Turgaus, Pakalnės ir Bastionų gatvėse, elektros kabelio trasos vietoje. Buvusioje Pakalnės gatvėje archeologė ištyrė du 2x1 m dydžio šurfus, deja, aptikti tik XX a. kultūriniai sluoksniai ir perkasimai. Žvalgant kabelio tranšėją rastas akmenų ir kalkių mūro pamatas bei degėsių sluoksnis. Tuo tarpu dviejuose šurfuose, tirtuose toliau nuo upės, Bastionų gatvėje, aptiktas kultūrinis sluoksnis su XVII a. pabaigos – XVIII a. radiniais (*ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 343).

2014 m. žvalgomieji tyrimai pradėti nuo tiriamos vietos V dalies, apie 30 m į R nuo gynybinio miesto griovio išorės, ir tęsti palei Dangės upę į R iki Gluosnių skersgatvio, šurfus

2 pav. Šurfe 1 atidengtas medinis XIX a. pradžios grindinys. R. Kraniausko nuotr.

Fig. 2. Early 19th-century wooden paving unearthed in test pit 1.

išdėstant ne rečiau nei 50 m. Iš viso ištirti septyni 2x1 m dydžio šurfai (bendras 14 m^2 plotas). Tyrimų metu surinkti 26 archeologiniai radiniai, datuotini XVI–XIX a.

Aptariant žvalgomųjų tyrimų rezultatus, pažymėtina keletas tiriamos teritorijos ypatybių. Viršutinė stratigrafija yra suformuota dirbtinai sukeliant žemės paviršių. Pastebėta, kad žvyrkelis palei Dangės upę tęsiasi ant savotiškos sankasos – į Š nusileidžia į upę, į P yra pelkėta žemuma. Žemės paviršiaus absoliutinė altitudė tyrimų vietoje svyruoja nuo H_{abs} 1,90 m iki H_{abs} 2,20 m. Formuojant stabilų paviršių prieigai

prie vandens, XIX a. čia piltas laivų balastas – stambus žvyras su titnago akmenimis, charakteringas Pietų Baltijos regionui. XX a. čia pilti maišyti smėlio ir rusvo žvyro sluoksniai. Supiltiniai sluoksniai yra vidutiniškai 1,2–1,5 m storio. Toks laivų balasto sluoksnis aptiktas šurfuose 1–3, 5–6, jo nerasta tik šurfuose 4 ir 7, kur viršutinėje stratigrafijoje dominuoja supiltas maišyto smėlio sluoksnis.

Po supiltiniais sluoksniais šurfuose 2–5 fiksuotas nestoras humusingos ar tamsiai pilkos žemės sluoksnelis, tikėtina, žymintis XIX a. pradžios žemės paviršių, kai šią teritoriją pradėta intensyviau naudoti. Šurfe 1 supiltiniais laivų balasto sluoksniais buvo užpiltas medinis balkių grindinys (2 pav.), kuris taip pat datuojamas XIX a. pradžia. Virš jo aptikta keletas vienalaikių XIX a. radinių. Šurfe 6 pirminis žemės paviršius buvęs labai žemas, čia supiltiniai sluoksniai yra daugiau kaip 1,6 m storio, po jais rasta pilka smėlinga žemė. Šurfe 7 aptiktas pirminis žemės paviršius, virš kurio kultūriniai sluoksniai istoriniu laikotarpiu nesiformavo, čia fiksuotas tik XX a. supiltas maišytas smėlio gruntas. Šurfuose 2 ir 3 aptiktas Klaipėdos apylinkėms būdingas supustyto (XVIII a. pabaiga) smulkaus jūrinio balsvo smėlio sluoksnis (3 pav.). Šurfe 2 jo storis siekia vidutiniškai

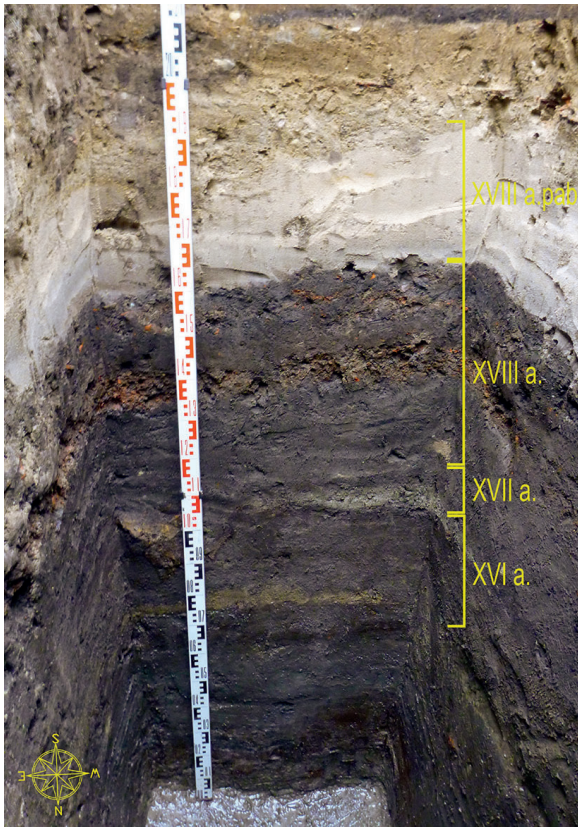

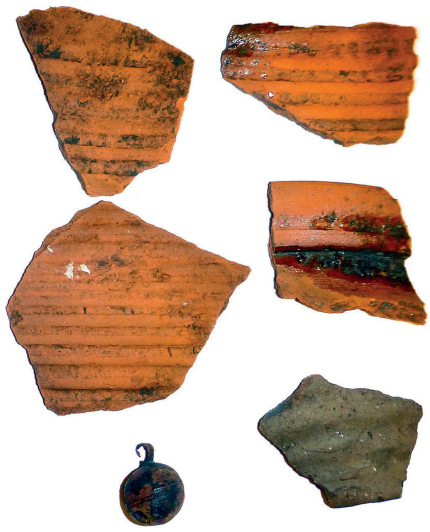

3 pav. Šurfo 2 apatinė stratigrafija. R. Kraniausko nuotr.

Fig. 3. The lower stratigraphy in test pit 2.

4 pav. Klaipėdai charakteringa XVI a. pradžios keramika, žalvarinis žvangutis iš šurfo 2. R. Kraniausko nuotr.

Fig. 4. Early 16th-century pottery characteristic of Klaipėda and a bronze crotal found in test pit 2.

30 cm, šurfe 3 šis sluoksnis mažiau žymus, geležingas.

Atskirai vertėtų aptarti šurfo 2 apatinę stratigrafiją (3 pav.). Po balsvu supustytu smėliu aptikti XVI–XVIII a. kultūriniai sluoksniai. XVIII a. kultūrinio sluoksnio storis siekia 45–52 cm ir susideda iš 4 horizontų. Du iš šių horizontų susiję su vietovės užstatymu – juosvi smulkių griuvenų sluoksniai su degėsiais, degusio molio, čerpių dalimis, plytų fragmentais. Sluoksnio morfologija liudija sudegusius ir sugriautus pastatus. XVII a. ši vieta buvo visiškai greta Klaipėdos miesto bastioninių įtvirtinimų išorės ir turėjo būti neužstatyta. XVII a. priskirtini 2 juosvos humusingos žemės horizontai, virš kurių vėliau kaupėsi XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Po XVII a. žemės paviršiumi aptiktas XVI a. kultūrinis sluoksnis – tamsiai pilka žemė. Kultūrinio sluoksnio storis vidutiniškai siekia apie 40 cm, jis išsisluoksniavęs 3 horizontais. Ties sluoksnio viršumi aptiktos medžio kelmo liekanos, surastos kelios keramikos šukės (4 pav.), kurios yra analogiškos tais pačiais metais aptiktai keramikai Klaipėdos piliavietėje, XVI a. užpilto griovio grunte, taip pat surastas žalvarinis žvangutis (4 pav.). Įdomu pastebėti, kad XVI a. kultūrinis sluoksnis aptiktas žemiau absoliutinės altitudės nulio, tai yra sluoksnio kraigas fiksuotas ties H_{abs} 0,03–0,08 m. Po XVI a. kultūriniu sluoksniu yra pirminis žemės paviršius, giliau tęsiasi natūralūs sluoksniai.

Šurfuose 3 ir 4 taip pat aptiktas aiškiai stratifikuotas XVIII a. kultūrinis sluoksnis, tikėtina, priskiriamas amžiaus pabaigai, kai ši vieta pradėta naudoti uosto poreikiams. XVIII a. kultūrinio sluoksnio storis 35–40 cm, jame surasta smulkių griuvenų, plytų fragmentų, degėsių. Šurfe 4 surasti keli nedideli akmenys – apardyto grindinio fragmentas. Šurfo 5 apatinėje stratigrafijoje fiksuotai pilkai smėlingai žemei datuoti trūksta aiškesnių indikatorių, tikėtina, kad sluoksnis yra XVIII a. pabaigos. Šurfuose 6 ir 7 moksliškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta.

Nors ir nedidelės apimties, 2014 m. žvalgomieji tyrimai papildo XVI a. Klaipėdos miesto apgyvendinimo modelį nauja informacija. Istoriografijoje vyrauja nuomonė, kad naujųjų laikų Klaipėda, kaip tvarkingai suplanuotų stačiakampio plano kvartalų miestas, pradėtas užstatinėti XVI a. pradžioje nuo dabartinių Turgaus ir Tiltų gatvių sankryžos (buvusi Rotušės aikštė). Remiantis pastarųjų metų tyrinėjimų duomenimis, tikėtina, kad Klaipėdos urbanizacijos procesas, bent jau pačioje XVI a. pradžioje, buvęs gana sporadiškas, tai liudija ir 2010 m. aptiktas XVI a. I pusės pastatas Sukilėlių gatvėje (*ATL 2010 metais*, V., 2011, p. 341).

The former suburb of Pelenynas

During the field evaluation at a gravel road between Jonas hill (the bastion fortification) and Gluosnių Alley on the left bank of the river Danė in the former Klaipėda suburb of Pelenynas (German *Aschhof*), seven 2x1 m test pits (a total of 14 m^2) were excavated (Fig. 1).

In all of the test pits, a 20th-century 1.2–1.5 m thick fill layer of gravelly soil was recorded in the upper stratigraphy. In the surrounding relief, it can be seen that the road bed along the river Danė has been created artificially. The ground's surface has been raised since the early 19th century when this area began to be used intensively for the needs of the Danė port. Fill layers of sailing ballast, i.e. sandy soil with flint stones characteristic of the S Baltic region, were discovered under the 20th-century fill layers.

19th-century timber paving was discovered covered with sailing ballast at a depth of 1.9 m

in test pit 1 and provided access way to the port's quays (Fig. 2). A late 18th-century layer of fine marine sand brought by the wind was recorded in test pits 1 and 2. Scientifically valuable 16th–18th-century cultural layers with a total thickness of 0.95–1 m were discovered under the fill layers in test pit 2 (Figs. 3, 4). The 16th-century cultural layer contained household pottery characteristic of Klaipėda and a bronze crotal. Test pits 3–5 contained only an 18th-century cultural layer 15–40 cm thick.

Marius Petkus

Žvejų gatvė ir Teatro aikštė

2014 m. Klaipėdoje, **Žvejų gatvėje ir Teatro aikštėje** buvo atlikti detalieji tyrimai bei žvalgymai rekonstruojamoje lietaus nuotekų trasoje. Naujai įrengiamos siurblinės vietoje Žvejų gatvėje iki įžemio buvo ištirta viena 5x3 m dydžio perkasa, o likusiose rekonstruojamose 136,5 m ilgio trasų dalyse Žvejų gatvėje ir Teatro aikštėje atlikti žvalgymai.

Vietoje, kur buvo atlikti detalieji archeologiniai tyrimai, ilgą laiką buvo Danės upės senvagės ir pelkynai, kurie baigti užversti iki XVII a. vidurio, kai dėl prasidėjusių Klaipėdos pilies rekonstrukcijos darbų nuo XVII a. pradžios buvo pradėti pilti gynybiniai Klaipėdos pilies įtvirtinimai. 1819 m. užpylus dalį pilies griovių, dabartinės Klaipėdos Teatro aikštės vietoje buvo atidarytas turgus. 1860 m. jo pakraštyje pastatyta turgaus halė. Laikui bėgant turgaus aikštė iš prekybinės paskirties tapo reprezentacine Klaipėdos miesto vieta, šalia kurios dabartinėje teatro vietoje 1819 m. buvo pastatytas mūrinis teatro pastatas (Tatoris J., *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, V., 1994. p. 230–232).

Archeologiniai tyrimai Klaipėdos dramos teatro aplinkoje vykdomi nuo 1976 m. Jų metu fiksuoti XV–XIX a. kultūriniai sluoksniai, užstatymas nuo XVII a. pabaigos. 2014 m. rekonstruojamose žvalgytose trasų vietose Žvejų gatvėje ir Teatro aikštėje fiksuoti iki 2,5 m storio judinti sluoksniai, suformuoti tiesiant ankstesnes lietaus nuotekų trasas. Tirtoje 5x3 m dydžio perkasoje ties Žvejų g. 12 pastatu fiksuoti XX a. perkasimai, kurie vietomis siekė iki 1,9 m gylio. Šių perkasimų apačioje aptikti pakloti 20 cm skersmens keraminiai vamzdžiai.

Perkasimų nepaliestose perkasos dalyse, 1,05 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus preparuotas 15–20 cm storio maišytos pilkos ir juodos žemės sluoksnis, kuriame aptikta buitinės ir statybinės keramikos. Tame pačiame gylyje preparuotas iki 35 cm skersmens medinio stulpo viršus, kuris fiksuotas iki 1,8 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus, jo apačia nepasiekta. Nuo 1,2 m gylio fiksuotas iki 60 cm storio juodos durpingos žemės sluoksnis (1 pav.), kuriame aptikti XVII a. pabaigos – XVIII a. radiniai (buitinės keramikos duženos, dengtos rusvos, balkšvos bei žalsvos spalvos glazūra, daugiausiai dekoruotos augaliniais motyvais, plokštinių koklių fragmentai, puošti augaliniais, stilizuotais erelio atvaizdais, dengti juoda, žalsva, balta glazūra). Po juodos durpingos žemės sluoksniu 1,8–1,9 m gylyje nuo esamo žemės paviršiaus H_{abs} 0,00– -0,10 m visame plote atidengtas įžemis – pilkšvas smėlis (2 pav.).

Žvejų Street and Teatro Square

In 2014, a field excavation and watching brief were conducted along the route of a storm drain being reconstructed on Žvejų street and Teatro square. At the site of a new pump house on Žvejų street one 5x3 m trench was excavated down to sterile soil and monitoring conducted